

**ÚSTAVNĚ PRÁVNÍ ZÁKLADY PRÁVA
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ZÁKON O ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ**

Ilona Jančářová

ÚSTAVNÍ ZÁKONY

Vztah k ochraně životního prostředí:

- Ústava ČR (1/1993 Sb.)
- Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.)
- Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky (110/1998 Sb.)

ÚSTAVA ČR

(Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.)

- **Preambule** - odhodlání společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní bohatství
- **Čl. 7** - Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství
- **Čl. 10** - Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva

ZÁKON O ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ (17/1992 Sb.)

- Základní zásady
- Základní pojmy
 - **Přírodní zdroje** jsou ty části živé nebo neživé přírody, které člověk využívá nebo může využívat k uspokojování svých potřeb.

obnovitelné

neobnovitelné

- **Životním prostředím** je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje → složky

Nález ÚS č. 280/1996 Sb.

*„Pro **veřejné statky** je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání.*

*Příklady veřejných statků jsou národní bezpečnost, veřejný pořádek, **zdravé životní prostředí**. Veřejným statkem se tudíž určitý aspekt lidské existence stává za podmínky, kdy není možno jej pojmově, věcně i právně rozložit na části a tyto přiřadit jednotlivcům jako podíly.“*

Nález III. ÚS 70/97

- *„Skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 Ústavy, nevylučuje existenci subjektivního práva na příznivé životní prostředí, jakož i práva v zákonem stanoveném rozsahu se jej domáhat.“*

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD (LZPS)

Čl. 11

- (1) Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.

- (2) Zákon stanoví, který majetek nezbytný pro zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob ...

VLASTNICTVÍ PŘÍRODNÍHO A KULTURNÍHO BOHATSTVÍ a čl. 11(2) LZPS

- Z.č. 44/1988 Sb., horní zákon:
 - Nerostné bohatství na území České republiky je ve vlastnictví ČR.
- Z.č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
 - Na území národních parků nelze zcizit pozemky, které jsou ve vlastnictví státu (obdobně NPR, NPP)
- Z. č. 20/1987 Sb., o památkové péči
 - Vlastnictví archeologických nálezů (jsou vlastnictvím kraje, nejsou-li vlastnictvím státu nebo obce)
- Přírodní zdroje, které nejsou předmětem vlastnických práv (např. voda, ovzduší, volně žijící živočichové)

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Čl. 11

(3) Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo **v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.**

Čl. 35

(3) Při **výkonu svých práv** nikdo nesmí **ohrožovat ani poškozovat životní prostředí**, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

ČI.11/3 LZPS v z.č. 17/1992 Sb.

- **Poškozování** životního prostředí je zhoršování jeho stavu znečištěváním nebo jinou lidskou činností nad míru stanovenou zvláštními předpisy.
- **Znečištění** životního prostředí je vnášení takových fyzikálních, chemických nebo biologických činitelů do životního prostředí v důsledku lidské činnosti, které jsou svou podstatou nebo množstvím cizorodé pro dané prostředí.

(§ 8)

ČI.11/3 LZPS v z.č. 17/1992 Sb.

- **Přípustnou míru znečišťování** životního prostředí určují mezní hodnoty stanovené zvláštními předpisy; tyto hodnoty se stanoví v souladu s dosaženým stavem poznání tak, aby nebylo ohrožováno zdraví lidí a aby nebyly ohrožovány další živé organismy a ostatní složky životního prostředí.
- Mezní hodnoty musejí být stanoveny s přihlédnutím k možnému kumulativnímu působení nebo spolupůsobení znečišťujících látek a činností.(§ 12)

ČI.11/3 LZPS v z.č. 17/1992 Sb.

- Každý je povinen, především opatřeními přímo u zdroje, **předcházet znečišťování** nebo poškozování životního prostředí a **minimalizovat nepříznivé důsledky** své činnosti na životní prostředí.
- Každý, kdo využívá území nebo přírodní zdroje, projektuje, provádí nebo odstraňuje stavby, je povinen takové činnosti provádět jen po **zhodnocení jejich vlivů** na životní prostředí a zatížení území, a to v rozsahu stanoveném tímto zákonem a zvláštními předpisy.
- Každý, kdo hodlá zavést do výroby, oběhu či spotřeby technologie, výrobky a látky, či kdo je hodlá dovážet, je povinen zabezpečit, aby **splňovaly podmínky ochrany životního prostředí** a aby v případech stanovených tímto zákonem a zvláštními předpisy byly posouzeny z hlediska jejich možných vlivů na životní prostředí. (§ 17)
 specifikace ve složkových předpisech

ČI.11/3 LZPS v z.č. 17/1992 Sb.

- Lze-li se zřetelem ke všem okolnostem předpokládat, že hrozí nebezpečí nevratného nebo závažného poškození životního prostředí, nesmí být pochybnost o tom, že k takovému poškození skutečně dojde, důvodem pro odklad opatření, jež mají poškození zabránit. (§ 13)

Omezení a zákaz činnosti (§ 66 ZOPK)

Opatření k nápravě

Změna povolení (§ 176(5) SZ, IPPC) aj.)

ČI.11/4 LZPS v právu životního prostředí

ČI. 11(4)

Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.

- Z.č. 114/1992 Sb. Ochrana přírody je veřejným zájmem. Každý je povinen při užívání přírody a krajiny strpět omezení vyplývající ze ZOPK
- Náhrady újmy za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření (§ 58)

NS 25 Cdo 3837/2011

- *Nárok na náhradu újmy v souvislosti se zákonným omezením těžby dřevní hmoty v národních přírodních rezervacích, založený s účinností od 28. dubna 2004 § 58 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, náleží vlastníku lesního pozemku bez ohledu na to, že již před tímto datem v době, kdy se vlastníkem stal, tu omezení bylo a on o něm věděl.*

LZPS

- **Čl. 35**

- Každý má **právo na příznivé životní prostředí.**
- Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky **nad míru stanovenou zákonem.**

Příznivé životní prostředí – problematická interpretace

PŘÍKLAD: ROZVOJOVÉ PROJEKTY či REALIZACE EKON. ČINNOSTI

- Právo vlastnit majetek (čl. 11)
- Svoboda podnikání (čl. 26)
- Právo na příznivé životní prostředí (čl. 35)

Konflikt ústavně garantovaných práv

PŘÍKLAD – VĚTRNÁ ELEKTRÁRNA

- Záměr na výstavbu větrné elektrárny

Zájem o podporu
obnovitelných zdrojů energie
- ochrana před změnou
klimatu

Zájem o ochranu zdravého
životního prostředí (prostého
hluku a vibrací) a o ochranu
přírody

- Konfliktní zájmy v rámci ochrany životního prostředí
- Z nálezů Ústavního soudu Litevské republiky

LZPS

Čl. 36 -

Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví - li zákon jinak.

Čl. 41/1 -

Práv uvedených v čl. 28, 31 a 35 Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí !!!

(Usnesení I. ÚS 193/02)

Usnesení NSS 5 A 100/2001

- Práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 Listiny) se lze domáhat toliko jako subjektivního veřejného práva za podmínek daných soudním řádem správním; jednou z nich je i aktivní žalobní legitimace navrhovatele (§ 65 s. ř. s.), spočívající v tvrzeném zásahu do práva.

PŘÍKLAD ASTMA

Matka pětiletého dítěte chce žalovat stát proto, že se domnívá, že u jejího syna se v důsledku nadměrného znečištění ovzduší v místě jejich bydliště projevilo těžké astma a alergie. Žalobou se chce domáhat jednoho z lidských práv zakotvených v Listině základních práv a svobod – práva na příznivé životní prostředí.

Posudte šance na úspěch této matky jako žalobkyně ve výše uvedené věci. (Čl. 35, 36 a 41 LZPS)

PROSAZOVÁNÍ PRÁVA NA PŘÍZNIVÉ ŽP – JAK?

Veřejnoprávní cesta:

- Podněty, stížnosti, petice
- Rozhodovací a jiné správní procesy včetně přezkumných řízení řádných i mimořádných
- Dozorová činnost
- Soudní ochrana

ESLP (např. Lopéz Ostra proti Španělsku)

(Čl. 8 Právo na respektování soukromého a rodinného života)

PROSAZOVÁNÍ PRÁVA NA PŘÍZNIVÉ ŽP v z.č. 17/1992 Sb.

- Každý se může **stanoveným způsobem domáhat** u příslušného orgánu svých práv vyplývajících z tohoto zákona a dalších předpisů upravujících věci životního prostředí. (§ 15)

PROSAZOVÁNÍ PRÁVA NA PŘÍZNIVÉ ŽP v z.č. 17/1992 Sb.

- Každý, kdo zjistí, že hrozí poškození životního prostředí, nebo že k němu již došlo, je povinen učinit v mezích svých možností **nezbytná opatření** k odvrácení hrozby nebo ke zmírnění následků a neprodleně **ohlásit** tyto skutečnosti orgánu státní správy; povinnost zasáhnout nemá ten, kdo by tím ohrozil život nebo zdraví své nebo osoby blízké.
(§ 19)
- Sankce podnikajícím subjektům dle § 28/2 !

PROSAZOVÁNÍ PRÁVA NA PŘÍZNIVÉ ŽP v z.č. 17/1992 Sb.

- Za porušení povinností stanovených zvláštními předpisy o ochraně životního prostředí se ukládají **pokuty** nebo jiná opatření podle těchto předpisů; tím nejsou dotčeny případná trestní odpovědnost ani odpovědnost za škodu podle obecných právních předpisů. (§ 29)
- Příslušné orgány státní správy pro životní prostředí jsou oprávněny v případech, kdy hrozí závažné poškození životního prostředí nebo kdy k poškození již došlo, rozhodnout o dočasném **zastavení nebo omezení činnosti**, která může toto poškození způsobit nebo je již způsobila, na dobu nejdéle 30 dnů (předběžné opatření) a současně navrhnout **opatření k nápravě** věcně příslušným orgánům státní správy. Podrobnosti stanoví zvláštní předpisy. (§ 30)

PROSAZOVÁNÍ PRÁVA NA PŘÍZNIVÉ ŽP – JAK?

Soukromoprávní cesta:

- Sousedské žaloby
- Náhrada škody (uvedením v předchozí stav)
- Osobnostní práva

PROSAZOVÁNÍ PRÁVA NA PŘÍZNIVÉ ŽP – KDO?

Osoby, které se cítí být dotčeny na svém právu na příznivé životní prostředí, se mohou práva na příznivé životní prostředí domáhat:

A) samostatně

B) prostřednictvím jiných osob:

1) Spolky zaměřené na ochranu životního prostředí (I.ÚS 59/14)

- § 70 zák.č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- § 115 zák.č. 254/2001 Sb., o vodách
- § 7 zák.č. 76/2006 Sb., i integrované prevenci
- zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů vazba na postupy podle stavebního zákona (územní řízení, stavební řízení aj.) a jiná navazující řízení

2) zástupce veřejnosti (územní plánování – ÚPD) (NSS 2 Ao 5/2010; 4 As 217/2015-182)

3) Obce (NSS 4 AOs 1/2013-125)

4) Speciální žalobní legitimace (§ 66 s.ř.s.):

- Nejvyšší státní zástupce
- Veřejný ochránce práv

NÁLEZY ÚSTAVNÍHO SOUDU

- **III. ÚS 70/97** – Skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem, nevyklučuje existenci subjektivního práva na příznivé životní prostředí, jakož i práva v zákonem stanoveném rozsahu se jej domáhat (čl. 41)
- **I. ÚS 282/97** – Čl. 35 LZPS na právnické osoby vztahovat nelze. Práva vztahující se k životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které – na rozdíl od právnických osob podléhají eventuálním negativním vlivům životního prostředí.
- **I.ÚS 59/14** – FO mohou své právo na příznivé ŽP realizovat prostřednictvím spolku na ochranu přírody

LZPS

- Čl. 6 - Každý má právo na život.
- Čl. 31 - Každý má právo na ochranu zdraví.
- Čl. 28 - Zaměstnanci mají právo na uspokojivé pracovní podmínky.

LZPS

Čl. 9 - Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.

Výjimka:

Služba vyžadovaná na základě zákona v případě živelných pohrom, nehod nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty. Jednání uložené zákonem pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých.

Úst.z. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky
Z.č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému

LZPS

Čl. 12 - Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.

Výjimka:

Pokud je obydlí používáno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.

- Novela zákona o ovzduší (rozpor či soulad s LZPS?)
- Nález Pl. ÚS 2/17 → stížnost zamítnuta

LZPS

Čl. 14 - Svoboda pohybu a pobytu je zaručena.

Výjimka:

Tyto svobody mohou být omezeny na vymezených územích mj. z důvodu ochrany přírody.

LZPS

- Čl. 18 - Právo petiční
- Čl. 19 - Právo shromažďovací
- Čl. 20 - Právo sdružovací

LZPS

- Čl. 21 - Právo občanů podílet se na správě věcí veřejných
- Čl. 17/5 - Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti.
- Čl. 35/2 - Každý má právo na včasné a úplné **informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.**

ČI.35/2 LZPS v z.č. 17/1992 Sb.

- Každý, kdo svou činností znečišťuje nebo poškozuje životní prostředí, nebo kdo využívá přírodní zdroje, je povinen na vlastní náklady zajišťovat sledování tohoto působení a znát jeho možné důsledky.
- Právnícké osoby a fyzické osoby oprávněné k podnikání jsou povinny v rozsahu a za podmínek stanovených **zvláštními předpisy** poskytovat informace o svém působení na životní prostředí.

(§18)

PRÁVO NA INFORMACE O ŽP

- Aktivní zpřístupňování informací (§ 10a z.č. 123/1998 Sb.) - například:
 - návrhy územních plánů
 - dokumenty v rámci procedury EIA
 - dokumenty v rámci řízení o integrovaném povolení a další.
- Pasivní zpřístupňování - na žádost

Pasivní zpřístupňování informací

- Informace o životním prostředí (§ 2)
- Subjekty povinné zpřístupnit informace o životním prostředí (§ 2 písm.b)
- Subjekty oprávněné žádat informace (žadatel)

Způsob zpřístupňování

- jakákoliv technicky proveditelná forma
- přímé nahlížení do písemností nebo jiných souborů informací
- pořizování výpisů, opisů nebo kopií žadatelem v prostorách povinných subjektů

Forma žádosti

- ústně
- písemně
- telefonicky
- elektronicky
- faxem nebo jinou technicky proveditelnou formou
- výzva k upřesnění žádosti (žádost je nesrozumitelná, příliš obecně formulovaná, telefonická, kterou nelze neprodleně vyřídit apod.)

Forma zpřístupnění informace

- volba žadatele
- jiná forma s ohledem na splnění účelu žádosti a její optimální využití žadatelem
 - povinnost odůvodnit volbu jiné formy
- bližší podmínky zpřístupnění (§ 10)

Lhůta pro zpřístupnění informace:

- bez zbytečného odkladu
- do 30 dnů od obdržení žádosti
- do 60 dnů prodloužená lhůta

Zpoplatnění zpřístupnění info

- Možnost žádat úhradu ve výši, která nesmí přesáhnout náklady spojené s pořízením kopií, opatřením technických nosičů dat a s odesláním informací žadateli (§ 10/3)
- Veřejně přístupné sazebníky úhrad

Způsoby vyřízení žádosti

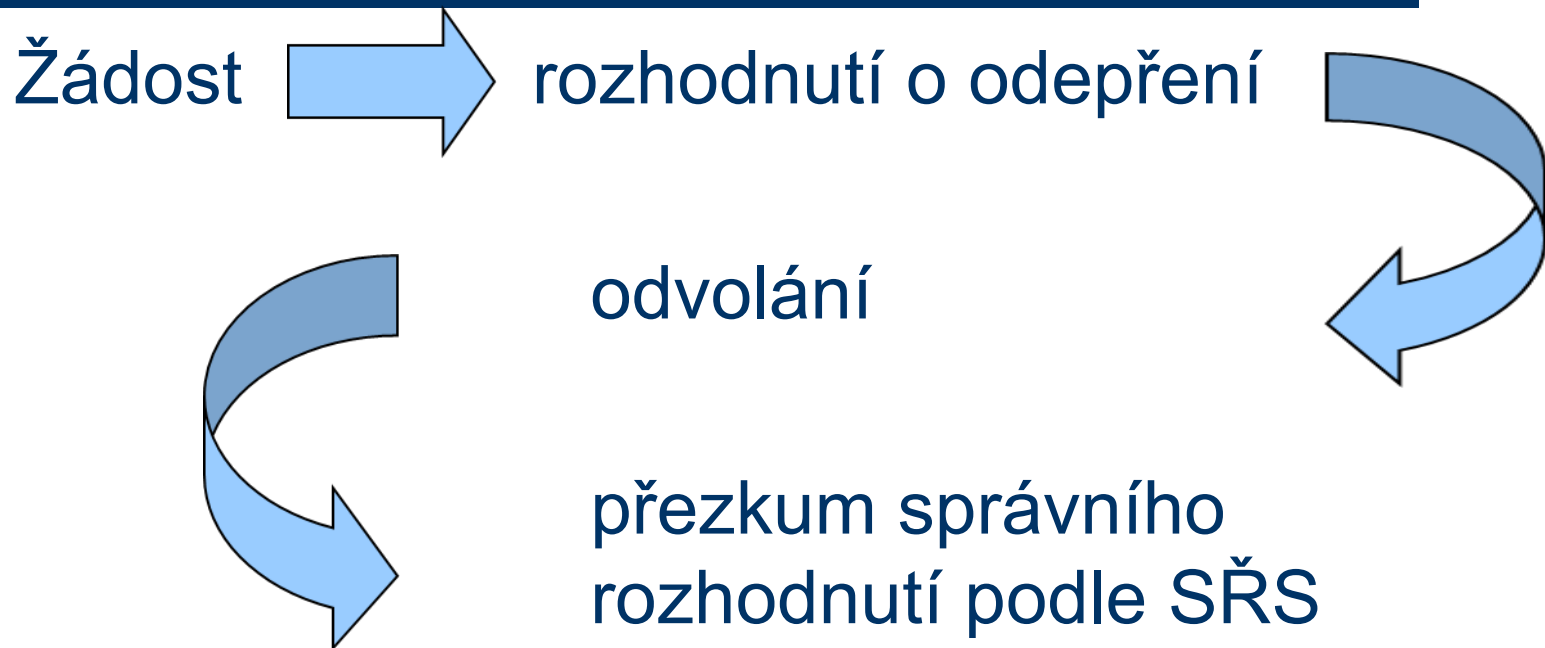
- a) zpřístupnění informace - neformálně
- b) sdělení, že povinná osoba požadovanou informací nemá a ani nemá povinnost ji mít, případně postoupení žádosti příslušné osobě
- c) výzva k upřesnění žádosti
- d) odepření požadované informace zpřístupnit
- e) žádná reakce

Odepření přístupu k informacím

- povinné
- fakultativní

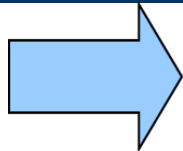
Jen ze zákonem stanovených důvodů!

Opravné prostředky

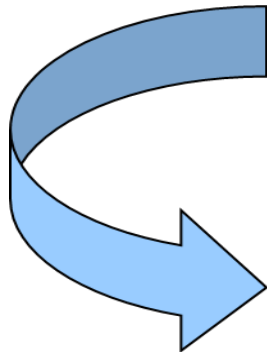

Opravné prostředky

Žádost

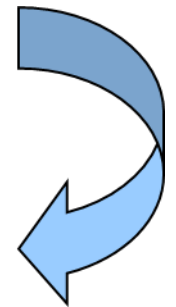
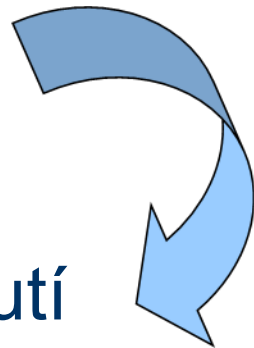
žádná reakce

fikce zamítavého rozhodnutí

odvolání

přezkum správního rozhodnutí podle SŘS

JUDIKATURA

- Nálezy ÚS č. 95/2000 Sb. a č. 143/2002 Sb. ÚS (sp. zn. I. ÚS 512/02).
- Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 260/06
- NSS ze dne 17. 12. 2014, čj. 1 As 189/2014-50)
- Nález ÚS, sp. zn. Pl. ÚS 17/95, usnesení ÚS, sp. zn. I. ÚS 282/97
- Usnesení ÚS, sp. zn. II. ÚS 42/05
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27.04.2007, čj. 9 Ca 270/2004-39
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. 11. 2005, čj. 22 Ca 442/2003-30
- NSS ze dne 21. 12. 2005, č.j. 5 As 47/2004-36
- NSS ze dne 6. 10. 2009, č.j. 2 Ans 4/2009-93 a další.

POUŽITÉ A SOUVISEJÍCÍ ZDROJE:

- *JUDr. Jana Tkáčiková, Ph.D.: Ústavní základy práva životního prostředí.*
- *JANČÁŘOVÁ, Ilona a Jiří VODIČKA. Krátké zamyšlení nad přímými kontrolami spalovacích stacionárních zdrojů umístěných v rodinných domech, bytech a stavbách pro individuální rekreaci. České právo životního prostředí, Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2016, č. 2, s. 41-53. ISSN 1213-5542.*
- *ZDVÍHAL Zdeněk: Novela zákona o ovzduší – na pomezí ústavní konformity?, Právní rozhledy 20/2017, s. 687*